

Arif Yunusov31

TÜRK ƏDƏBİ DİLİNDƏ İNVERSİV CÜMLƏLƏRİN SİNTAKTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Müasir türk dilində sintaktik baxımdan maraqlı doğuran məsələlərdən biri inversiya yolu ilə yaranmış inversiv cümlələrdir. Türk dilçiliyində “devrik cümle” şəklində tanınan cümlə tipi haqqında fərqli mülahizələr və yanaşmalar mövcuddur. Bu yazımızda biz inversiv cümlələr haqqında öz düşüncələrimizi müqayisəli səpkidə açıqlayacağıq. Türk dilçiləri (məsələn, Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam vb) arasında geniş yayılmış fikrə görə, “öğələrinin dizilişi açısından önəmli bir tümce türü de devrik tümcedir; anlatımdakı yargıyı etkin bir biçimde açıqlamaq amacıyla, yüklemün tümçenin öteki ögələrindən önce istifadəsi tümcelərə devrik tümce denir.” (4, 114)

Tanınmış dilçi T. Banguoğlu isə inversiv cümlələri türk dilinin təbiətinə zidd olduğunu irəli sürmüş, bu tip cümlələrin uydurma bir tərz olduğunu bildirmiş və onları daha sadə şəkildə açıqlamışdır. H. Ediskun isə, inversiv cümlələri türk dili üçün qeyri-ənəvi adlandırmışdır. T. N. Gencanın düşüncəsinə görə, inversiv cümlələr, əşləndə, cümlə tipi deyil, sadəcə sintaktik fiqurdur.

V. Hatipoğlunun düşüncəsinə görə, inversiv cümlələr danışanın və ya yazanın məna rolunu xüsusi vurğulamaq məqsədilə xəbərin cümlədəki yerini qəsdən dəyişdirməsidir. Həngirmen də, inversiv cümlələrin xüsusi tip olmadığı fikrindədir.

L. Karahan da inversiv cümlələrin türk dilinin təbiətinə zidd olduğunu irəli sürmüşdür. C. Kudret isə hesab edir ki, normal cümlə sırası pozulmuş bütün cümlələr inversiv cümlələrdir.

Maraqlıdır ki, inversiv cümlələri türk dilçiliyində quruluş baxımından müxtəlif qruplar halında təsnif edilir. Türk dilçisi C. Kudretin düşüncəsinə görə, bəzi hallarda fikri normal quruluşlu cümlələrlə ifadə etmək cümlənin ümumi intonasiasını, hiss və həyəcanını azaldır, fikri yeknəsəklidən qurtarmaq üçün inversiv cümləyə ehtiyac duyulur. Məsələn: Var mı bana yan bakan? - deyimini normal quruluşlu cümlə halında işlətmək mümkün deyildir: “yan bakan bana

var mı?” Yaxud, türk dilində aforizmə çevrilmiş “Ne mutlu Türküm diyene!” ifadəsini fərqli düzülüşdə söyləmək qəbul edilməzdir. Nümunələrin sayını istənilən qədər artırmaq mümkündür: Otur, oturduğun yerde, söyletme beni, güleyim bari, al sana araba, öp babanın elini, kim o? vs.

Türk dilinin sintaktik quruluşunu geniş şəkildə tədqiq edən Bilgegil hesab edir ki, türk dilində normal quruluşlu cümlələrin – “kurallı cümlələr” in- cümlə üzvlərinin quruluş sxemi əksər hallarda bu şəkildə olur: mübtəda + zaman zərfliyi + təyin + tamamlıq + yer zərfliyi + xəbər. Məsələn: Ben yarın küçük kardeşimle okula gideceğim. Türk dilçiliyində inversiv cümlə-devrik cümle- bəzən yanlışlıqla “yüklemi öteki ögələrindən önce gelen tümce” də adlandırılır. Müşahidələr göstərir ki, türk dilçiliyində inversiv cümlələri quruluşuna görə təsnif edənlər də mövcuddur. H. Ediskunun təsnifatı bu baxımdan maraqlıdır. Onun fikrinə görə, türk dilində inversiv cümlələrin aşağıdakı növləri mövcuddur:

öznesi yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, öznenin sıfatı yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, belirtili nesnesi yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, belirtisiz nesnesi yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, -e-’li tümlecəli yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, -de-’li tümlecəli yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, -den-’li tümlecəli yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, zarf tümlecəli yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, edat tümlecəli yüklemdən sonra gelen devrik cümlələr, yan cümləciyi özne görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr, yan cümləciyi nesne görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr, yan cümləciyi dolaylı tümlecəli görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr, yan cümləciyi zarf tümlecəli görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr, yan cümləciyi sebep tümlecəli görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr, yan cümləciyi şart tümlecəli görevinde bulunan bileşik devrik cümlələr. (3, 368)

Türk dilçiləri son illərdə inversiv cümlələrin mənacə növləri və xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə böyük diqqət yetirirlər.

İnversiv cümlələrin işlənməsini daha çox şifahi danışq dilində müşahidə etmək mümkündür.

C. Kudret müxtəlif quruluşlu cümlələri tədqiq edərək bu qənaətə gəlmişdir ki, əmr və sual məqsədli inversiv cümlələrdə hiss və həyəcan daha qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Məsələn: Çek kılıcını, ağam Gazan! Gördün mü, çoban? Acele etme, bekle. Gel keyfim, gel. Sus Allah aşkına, Gelin, kardeşler. (6, s.6-7)

Türk dilinin tarixi məxəzlərinə nəzər salsaq inversiv cümlələrin çox qədim zamanlardan işləndiyini müşahidə edərik.

Dizdaroğlunun təsbitinə görə, Orxon-Yenisey abidələrində, “Oğuz Kağan dastanı”nda, “Kitabi- Dədə Qorqud” əsərində, “Qabusnamə”də və digərlərində bu tipli cümlələr mövcuddur. (5, 250). Qeyd edək ki, Hatiboğlunun fikirlərinə görə, inversiv cümlələr türk dilinə heç də yad deyil və çox qədim zamanlardan mövcud olmuşdur. (6, 158) İnversiv cümlələrdən bəhs edən araşdırıcılar bu fikirdədirlər ki, inversiv cümlələrin danışq və yazı dilində işlənməsi fərqli səviyyədədir. Hər şeydən əvvəl, qeyd olunmalıdır ki, danışq dilində sərbəstlik əsasdır və dilin qrammatik qaydalarına ciddi diqqət göstərilir. Danışqda yarımçıq cümlələr, müxtəsər cümlələr kimi, inversiv cümlələrə də geniş yer verilir. M. Erginin mülahizəsinə görə, türk dilində inversiv cümlələr ilk öncə danışq dilində formalaşmış, daha sonra isə yazı dilinə sirayət etmişdir. (7, 9) Türk dilində inversiv cümlələrin cümhuriyyət dönmindən sonra daha geniş şəkildə işlənməsini qeyd edən tədqiqatçılar bu işdə bəzi dillərin xüsusi rolunun olduğunu vurğulayırlar. Araşdırıcılar bu xüsusda Nurullah Ataç adlı yazıçının çox məhsuldar olduğu fikrindədirlər. N. Ataç danışq dilinin yazı dilinə gətirilməsinin tərəfdarıdır və öz əsərlərində inversiv cümlə quruluşuna geniş yer vermişdir. N. Ataç düzgün quruluşlu cümlələrin dilə ağırlıq və yeknəsəklik gətirdiyini iddia edir. Onun əqidəsinə görə, heç bir dildə, o cümlədən, türk dilində dəyişməz qayda anlayışı yoxdur. Başqa sözlə, türk dili qrammatikasında ÖNY (özne, yüklem, nesne) sxemi heç də hər mətinə öz doğruluğunu saxlaya bilmir. Məsələn: Mehmet Ankara’da okudu, Hasan İzmir’de okudu, Can İstanbul’da okudu- cümləsini Mehmet Ankara’da, Hasan İzmir’de, Can İstanbul’da okudu- şəklində də yazmaq və söyləmək mümkündür. Adnan adresi işte unutmuş cümləsini işte unutmuş adresi Adnan- şəklində də işlədə bilərik.

Avropa türkologları da türk dilində mövcud olan inversiv cümlələri araşdırmışlar. Məsələn, alman dilçisi B. Hoffmann müasir türk dilinə aid bir cümləni müxtəlif variantlarda işlətməmişdir:

1. (Okula gidersen) arkadaşlarımı görürüm. 2. Arkadaşlarımı (okula gidersen) görürüm. 3. (Okula gidersen) görürüm arkadaşlarımı. 4. Arkadaşlarımı görürüm (okula gidersen). 5. Görürüm arkadaşlarımı (okula gidersen). 6. Görürüm (okula gidersen) arkadaşlarımı. 7. (Gidersen okula) arkadaşlarımı görürüm. 8. Arkadaşlarımı (gidersen okula) görürüm. 9. (Gidersen okula) görürüm arkadaşlarımı. 10. Arkadaşlarımı görürüm (gidersen okula). 11. Görürüm arkadaşlarımı (gidersen

okula). 12. Görürüm (gidersem okula) arkadaşlarımı. 13. Görürüm gidersem arkadaşlarımı okula. 14. Görürüm okula arkadaşlarımı gidersem. 15. Okula arkadaşlarımı gidersem görürüm. 16. Okula arkadaşlarımı görürüm gidersem. 17. Okula görürüm arkadaşlarımı gidersem. 18. Okula görürüm gidersem arkadaşlarımı. 19. Arkadaşlarımı gidersem görürüm okula. 20. Arkadaşlarımı okula görürüm gidersem. 21. Gidersem arkadaşlarımı görürüm okula. 22. Gidersem arkadaşlarımı okula görürüm. 23. Gidersem görürüm arkadaşlarımı okula. 24. Gidersem görürüm okula arkadaşlarımı.

Əlbəttə ki, Hoffmannın təsbit etdiyi bu 24 variantın bəziləri türk dili üçün çox qəribə təsir bağışlayır və o variantlar yazı və danışq dilində işlənilmir. Qeyd etmək lazımdır ki, köməkçi nitq hissələrinin iştirak etdiyi cümlələrin inversiv cümləyə çevrilməsi imkanı məhdud olur. Məsələn:

1. Senin için yazdım. 2. İçin senin yazdım. 3. Senin yazdım için. 4. İçin yazdım senin. 5. Yazdım senin için. 6. Yazdım için senin.

Bu variantlardan ancaq ikisi türk dili üçün məqbul sayılır, çünki türk dilində qoşma ancaq aid olduğu sözlə bərabər və yalnız ondan sonra işlənə bilər. Bu cümlədə də “için” qoşması məntiqi olaraq aid olduğu “senin” sözündən sonra gəlməlidir.

Cümlələrin məna və quruluşca növlərinin müəyyənlişməsində hansı cümlə üzvünün vurğulanması da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, aşağıdakı cümləni fərqli tərtibdə ifadədə bilirik:

1. Tolga okula gitti. 2. Okula Tolga gitti.

Birinci cümlədə zərflik ön plana çıxmışdır, ikinci cümlədə isə əsas diqqət mübtədaya yönəldilmişdir. Azərbaycan türkoqları cümlə üzvlərinin məqsədyönlü şəkildə cümlə içərisində dəyişdirilməsini “xüsusiləşmə” adlandırırlar. Türk dilçiləri bu hadisəni “odak” şəklində dəyərləndirirlər: “Odak, yorum birden fazla öge içerdiğinde yüklemden/fiilden hemen önce yer alan, vurgulu ve en belirgin ögedir” (8, 180).

Türk dilçisi Demircan inversiv cümlə tipini hər zaman uğurlu ola bilməsi ehtimalının çox yüksək olduğunu bildirmişdir.

Məsələn: “Fatma bugün küçük Ahmet’i gördü” cümlesini “Bugün küçük Ahmet’i gördü Fatma” şəklində işlətmək mümkün deyil.

Bəzi türkoqlar inversiv cümlələrin türk dilinə tərcümə ədəbiyyatından keçdiyini irəli sürmüşlər. Onların mülahizəsinə görə, orta əsrlərdə əsərləri türk dilinə tərcümə edilən Aşık Paşazadə Tarihi, Tazarrunamə, Tarih-i İbn-i Kəsir, Gülistan kimi monumental əsərlər tərcümə edilərkən inversiv cümlələrin türk dilinə axını başlamışdır. (10, 27). Tədqiqatlar isə tam əksini əks etdirir, çünki Orhon-Yenisey yazılı abidələrində də inversiv cümlələr müşahidə olunmaqdadır. Məsələn: Süçig sabırığa yımşak ağısırığa arturup öküş Türk budun öltüg. (Şirin sözüne, yumuşaq ipək qumaşına aldanıb çox çox, türk milləti, öldün) Topaloğlunun düşüncəsinə görə, XIV əsrdən başlayaraq Qurani-kərimin türk dilinə tərcümə edilməyə başlaması ilə əlaqədar olaraq ərəb dilinin təsiri nəticəsində türk dilində inversiv cümlələrin faizi yüksəlməyə başladı. (9, 21).

Türk dilinin tarixi inkişaf mərhələlərində müşahidə olunan inversiv cümlələrin xəbərin yaranma üsuluna görə, müxtəlif yarımbaşlıq altında təhlil edə bilirik: feli xəbərlə və ismi xəbərlə inversiv cümlələr. Onlar da öz növbəsində fərqli qruplara təqsim olunur.

Mübtədasi sonda gələn inversiv cümlələr:

Lutf-ı amim ve hulk-ı keriminden saat-i saatte ve ruz-ı kiyamette, hevacir-ibevadi-yi hayrette, şefaati bahrinden bir katre ve inayeti nesiminden bir zerre buben zaif kulundan diriğ itmeye kim, / egerçi ana layık hizmetüm ve ümmetligine münasib hasletüm yog-ise dahı ümmeti ziyinde geçti cümle ömrüm (32(1, s. 260).

(Ona layiq xidmətim və ümmətliyinə uyğun xüsusiyyətlərim olmasa da onun ümməti qılığında keçdi bütün ömrüm)

Padişah buyurdi, Mahmud Paşa’nun çadırını ve otağını başına yıkdurdi hünkar. (1, s. 524)

(Padişahın əmri ilə Mahmud paşanın çadırını və otağını başına yıxdırdı sultan)

Nümunə olaraq verdiyimiz yuxarıdakı iki inversiv cümlənin mübtədasi sonda gəlmişdir.

Tamamlığı sonda gələn inversiv cümlələr:

İşk bir bi-karar u şur-engizdür ki / kadem basicak, şur u gavgaya bırağuralemi. (1, s. 218-).

(Eşq elə qərarlız bir coşqudur ki ayaq basınca gurultu və qovgaya buraxır aləmi)

Şeytani midür veya Rahmani midür, bu halk bilmezler anı? (1, s. 170).

(Kimin şeytan və ya rəhman olduğunuxalk bilməz onu)

Ekser halk andan bildiler hünkarun Allah emrine vasıl olduğun. (1, s. 121)

(Xalqın çoxu ondan sonra bildi hünkarın Allah əmrinə qovuşduğunu)

Zərfliyi sonda gələn inversiv cümlələr:

Ol dem kim seferden geldi İstanbul’a , bu tarafda İshak Paşa’yı dahı komışlardı Rumili’ne (1, s. 136)

(O zaman ki səfərdən gəldi İstanbula, butərəfdə İshaq paşanı da Rumelinə başçı qoymuşlardı)

İshak dahı ol araya geldüğün işidicek karşuladı, alup geldi Karaman vilayetine. (9, s. 140).

(İshaqın da o arada gəldiyini eşidib alıb gəldi Karaman vilayətinə)

Rumun ayan beglerinden bilevardılar kız almaga (9, s. 120)

(Rumun tanınmış bəyləriylə birlikdə getdilər qız almağa)

Birkaç yirden dahı küffar geçürdi ol vilayete (9, s. 136).

(Bir neçə yerdən kafirlər də keçirdi o vilayətə)

D. Köməkçi nitq hissələri sonda gələn inversiv cümlələr:

Bu kavlı karar üzerine mukarrer olundu; ta Temür vartasına değın. (Bu söz və qərar üzərində duruldu ta Teymur təhlükəsində)

Anun yanında niçə zamanlar oldı, ta devr-i Sultan Bayezid gelene kadar (Onun yanında uzun müddət qaldı Sultan Bəyazid gələne qədər)

Birine beglik virdi rüşvet ilen (Birinə bəylik verdi rüşvət ilə)

Hamza Beg’ün başını kesdi, niçə Müsülmanların bile. (Həmzə bəyin başını kəsdi, neçə müsəlmanların hətta)

32 Məqalədə inversiv cümlələrə aid tarixi nümunələr “Aşık Paşazade. Osmanogulları’nın Tarihi. İstanbul, 2003” kitabından götürülmüşdür.

Türk dilinə aid yazılı mənbələrin təqiqi sübut edir ki, türk dilində xəbəri başda gələn inversiv cümlələr də mövcuddur.

Məsələn:

Cem ola anda evvelin ü ahirin. (9, s. 159)(Toplana onda öncəkilər və sonrakilər)

Gelün bənəşimden girü padişahlık benümdür, bana virildididi. (10, s. 77) -v. (Gəlin mənə, bundan sonra padişahlıq mənə verildi dedi)

Döndü bunlara tekür eydür: “Neyçün böyle dirsiz?” didi. (10, s. 151)

(Döndü bunlara təkfür, nə üçün belə söyləyirsiniz dedi)

Araşdırmalar göstərir ki, inversiv cümlələr arasında ismi xəbərlə cümlələr də mövcuddur. Məsələn:

Bir Kadir’dür kikudreti tahririnden aciz kalem-i a’la bir alim’dür kima’lumattı ihatasında kasır levh-i mu’alla(8, s.32)(Eləbir qüdrətdir ki, onu qələm təsvir edə bilməz, əks etdirə bilməz lövh-i müəlla)

Ey matlub, kigine sen talib-i kemalün / Ey mahbub, ki / gine sen muhibb-i cemulün (9, s.273)(Ey istənilən, yenə ağılım səni, ey sevgili, yenə seviləndir sənin hüsnü- camalın)

Bir ma’şuk, kigine sen aşık-ı envar-ı zatun /, Vey maksud, kigine sen kasıd-ı

izhar-ı sıfatun(Bir məşuq ki, yenə sən nurlu bir aşiq, ey dilədiyim, yenə xatirimdədir izhari- sifətin)

İsmi xəbərlə cümlələrdə də ismi-xəbərin başda işlənməsi faktları az deyildir. Məsələn:

İşktur cemallere zinet viren, işktur güzellere izzet viren(7, s.247) (Eşqdır camallara zinət verən, eşqdır gözəllərə izzət verən)

İşktur çarha koyan feleği, işktur temcid okudan meleği(Eşqdır çarxa qoyan fələyi, eşqdır dua etdirən mələyi)

İşktur çemende reyhanlar açan, işktur zülfləri reyhan gibi saçan (10, s.247) (Eşqdır çəməndəreyhanar açan, eşqdır zülfləri reyhan kimi ətir saçan)

Yoldaşdır adem oğlanını azıdan, işidür kişiye dürlü iş iden(10, s.95) (İnsan oğlunu yoldan çıxaran yoldaşdır, adamın başınacürbəcür hadisə gətirən işidir)

Inversiv cümlələr sadə və mürəkkəb quruluşlu olur. Məsələn:

Sadə inversiv cümlələr:

Sakla bizi cemi belalardan. Ali Paşa hayran u aciz kaldı bunların kurtulmasından. Sultan Bayezid Han dahı tekrar girü Konya’ya çıkdı, Cem’ün ardınca.

Mürəkkəb inversiv cümlələr:

Didi kim, Emre’m sağ olsun atamız gitdiyse. Cudun denizi cihana aktın’ola ben kemtere bir katre irişse mihrün güneşi alemlə tuttın’ola ben zerreye bir şu’le yitişse. Bir gün inayet-i Sübhani ire diyü umaram,ah eger irmezse.

Türk dili materiallarında sadə və mürəkkəb quruluşlu cümlələr də öz növbəsində müxtəlif tiplərə ayrılır. Onlar başqa araşdırmanın obyekt olduğundan bu məqalədə həmin tiplərin təhlilinə yer ayırmadıq.

Araşdırmalarsübut edir ki, inversiv cümlələr əsla türk dilinin təbiətinə zidd deyildir. Bizə bəlli olan ən qədim yazılı mənbələrdə belə, inversiv cümlələrin işləndiyini müşahidə etmək mümkündür. Müxtəlif dildə danışan ölkələrlə qonşuluq, iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələr türk dilinin sonrakı inkişaf mərhələsində inversiv cümlələrin genişlənməsinə təkan vermişdir. Ərəb, fars, yunan, fransız, ingilis dilində olan mənlərin Türk dilinə tərcüməsi zamanı, nəticəetibarı ilə inversiya hadisəsinin türk dilində bərqərar olmasına optimal şərait yaratdı.

Əldə edilən araşdırma nəticəsinə görə, qeyd edə bilərik ki, müxtəlif tərkibli inversiv cümlələrdə mübtədanın sonda işlənməsi faktı türk dilində o qədər də zəngin deyil. Tədqiq edilən “Aşık Paşazadə tarixi” əsərində aşkar etdiyimiz devrik cümlələr içərisinə daha çox təsadüf ediləni vasitəsiz tamamlıqlarla bitən cümlələrdir. Zərflilərin cümlə sonunda gəlməsi də geniş müşahidə edilməkdədir. Məsələn:

Musa ol şəhrde korkıyılı yürürdi kim ol öleni gendüöldürdügin Fir’avn ve cemaatıbileler diyü. (9, s.15)

Maraq doğuran cəhətlərdən biri təyini söz birləşmələrinin iştirakı ilə yaranan inversiv cümlələrdir. Bu tipli inversiyalarda söz birləşmələri bir-birindən ayrı şəkildə dəişlənə bilər:

Kapusın yaddurdılar hisarun.(8, s. 42)Bu muhaldür ki hünermendler öleler , bihünerler yirlerin tutalarhünermendlerün.

(s.10)Muhabbetün bir bustan olmuştur, reyahın-i havf ü reca-y-ile araste.(9, s. 28)

Verilmiş nümunələrdəki “hisarun kapusu”, “hünermenlərin yeri”, “muhabbetin reyahi” üçüncü növ təyini söz birləşmələri mətn daxilində bir-birindən ayrı şəkildə işlənərək inversiyaya səbəb olmuşdur.

Araşdırmalar sübut edir ki, inversiv cümlələrin əksəriyyətində məntiqi təhriflər yoxdur, cümlələrdə söz sırasının dəyişdirilməsi danışanın və yazanın şəxsi üslubu kimi dəğərləndirilməlidir.

Ədəbiyyat

Aşık Paşazade. Osmanogulları’nın Tarihi. Hazırlayanlar: Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç. İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım A. Ş, 2003

Acarlar Kevser. “Devrik Cümle”. Türk Dili. Mart, S 210, 1969, s. 755-758

Aksan Doğan. “Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe”. Dil Dergisi, Doğan Aksan Özel Sayısı. Şubat, S 16, 1994, s. 118-124

Atabay Neşe, Sevgi Özel, Ayfer Çam. Türkiye Türkçesinin Sözdizimi. İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2003

Delice İbrahim. Türkçe Sözdizimi. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003

Gencan Tahir Nejat. “Devrik Cümle”. 8. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957. Türk Dil Kurumu. Ankara:

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1960, s. 45-56

Metin Bilgisi. İstanbul: Multilingual Yayınları, İstanbul, 2008

Hoffman Beryl. “A CCG Approach To Free Word Order Languages”. In Proceedings of the 30th Annual Meeting of the ACL (Association for Computational Linguistics), Student Session. İndirildiği tarih: 14 Ağustos 2007

Kıran Zeynel, Ayşe (Eziler) Kıran. Dilbilime Giriş. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002

Ruhi Şükriye. “Yazılı Metin Oluşturmada Devrik Tümcenin İşlevi Üzerine Bir Gözlem”. Dilbilim Araştırmaları 1992. s. 53-58.

Синтаксические особенности инверсивных предложений
в турецком литературном языке

Резюме

Перестановка и изменение местаслова в предложениях, широкоизвестно как инверсия. Наблюдается инверсия как отдельных слов, так и целых групп. Инверсия – умышленное нарушение порядка слов автором высказывания с целью отметить важность специально выделенного члена предложения. Обычно инверсия применяется в эмоциональных, стилистических и риторических текстах, например в поэзии. В турецком да и в каждом языке, существует традиционный порядок слов в предложении (и словосочетании), который определяет место в них для каждого слова. Эта позиция, как правило, устойчивая и непоколебима. В данной статье прослеживаются инверсивные предложения в турецком литературном языке.

Ключевые слова: инверсия, предложение, наречие, перестановка, текст, язык

Syntactic features of inverse sentences in Turkish literary language

Abstract

The permutation and change of the word's place in sentences is commonly known as inversion. There is an inversion of both individual words and entire groups. Inversion - deliberate violation of the order of words by the author of the statement with the purpose of noting the importance of a specially selected member of the sentence. Usually inversion is used in emotional, stylistic and rhetorical texts, for example in poetry. In Turkish and in every language, there is a traditional order of words in the sentence (and phrase), which determines the place in them for each word. This position, as a rule, is stable and unshakable. In this article, inverse sentences are traced in the Turkish literary language.

Keywords: inversion, sentence, adverb, permutation, text, language

Rəyçi: dos.E.Vəliyeva